

***bitig* Edebiyat Fakültesi Dergisi**

bitig Journal of Faculty of Letters

(Cilt/Volume: 5, Sayı/Issue: 10, Aralık/December 2025)

Çal ve Yöresi Ağzlarında Saklantı Ögeleri

Fatma KAYILAN EREK

Doktora Öğrencisi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

kayilanfatma@gmail.com

 ORCID 0000-0003-1011-942X

Araştırma makalesi/Research article

Geliş Tarihi/Received: 18.10.2025

Kabul Tarihi/Accepted: 03.12.2025

Atıf/Citation

Kayılan Erek, Fatma (2025). Çal ve Yöresi Ağzlarında Saklantı Ögeleri. *bitig Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 5(10), 273-287.

Bu makale iThenticate, turnitin, intihal.net programlarından biriyle taranmıştır.

This article was checked by iThenticate, turnitin or intihal.net.

Öz Dilde kimi sözcükler tamamen yok olurken kimileri ise deyim, atasözü gibi kalıp sözlerin bünyelerinde, bazen de gövde durumundaki bir sözcüğün kökünde saklanıp varlığını sürdürebilmektedir. Ağızlar belli bir kalıba sahip olmadıkları için bünyelerinde eski-yeni birçok öge barındırmaktadır. Dolayısıyla kelime hazinesi açısından yazı dilinden çok daha zengindir. Bu nedenle ağızlarda, saklanarak varlığını devam ettiren fakat ölçünlü dilde kullanımdan düşmüş olan pek çok ögeye rastlamak mümkündür. Bu ögeler; ses, ek ve kelime düzeyinde olabilir. Bu konu ile ilgili alan yazında çeşitli çalışmalar yer almaktadır. Bu çalışmalarda saklanan bu ögeler için fosil, eskicil, arkaik, saklantı gibi adlandırmalar yapılmaktadır. Bu tür kelimeler belli bölge, ağız veya kavram alanlarında saklanmış olarak varlıklarını devam ettirir, bu dil olayı da söz konusu dil ögelerinin saklanmasıyla ilgilidir. Bu nedenle de söz konusu olgu *saklantı* olarak düşünülüp değerlendirilmelidir. Bu tip ögeler eski Türkçe özelliklerin çokça rastlandığı Güneybatı Anadolu ağızlarında ve özellikle de Denizli Çal yöresinde kullanılmaya devam edilmektedir. Söz konusu ağızlar Oğuz Türkçesinin Batı Türkistan'dan itibaren gelişim ve değişim süreçlerini içinde barındırmaktadır. Bu dil çeşitliliği içerisinde önemli sayıda saklantı ögeye de rastlanmaktadır. Bu makalede *ağız, uç, bayıt-, beñil, buy-, bürgü/pürgü, kak-, kakın-, öt-, ötür-, sayrı, sındı, süs-, üzül-, yalık, yarın, yazı, yeñil, yeñ, yeñç-* gibi kelimelerin Çal ve yöresi ağızlarında sözcük köklerinde, gövdelerinde ya da söz gruplarının içinde saklanarak varlığını koruduğu saptanmıştır. Tespit edilen bu saklantı ögeler dilin tarihi lehçe bağlantılarının ortaya çıkarılması açısından kıymetlidir. Okuma-yazma oranının artması, köyden kente göç, gelişen teknoloji gibi çeşitli nedenlerle ağızlar kaybolmaya yüz tutmuştur. Son dönemde yoğunluk kazanan lisans ve lisansüstü derleme çalışmalarıyla ağızlar kayıt altına alınırken bu tarz çalışmalarla da saklantı ögelerin altı çizilmektedir.

Anahtar sözcükler: saklantı, eskicil, arkaik, Çal ve yöresi ağızları

Residual Elements in Dialects of Çal and Its Surroundings

Abstract While some words in a language completely disappear, others manage to survive by being preserved within fixed expressions such as idioms and proverbs, or by hiding in the roots of word stems. Since dialects do not follow a fixed structure, they contain a mixture of both old and new elements. Therefore, in terms of vocabulary, dialects are much richer than the standard written language. For this reason, it is possible to encounter many elements in dialects that have fallen out of use in the standard language but continue to exist there. These elements may appear at the level of sound, affix, or word. There are various studies in the literature on this subject. In these studies,

the preserved elements are referred to by different terms such as fossil, archaic, obsolete, or residual elements (“saklantı” in Turkish). These types of words survive with their structure and/or meaning in certain regions, dialects, or conceptual fields. This linguistic phenomenon is related to the preservation of such elements and therefore should be considered and evaluated under the concept of “saklantı” (residual element). These types of elements continue to be used especially in the Southwestern Anatolian dialects, where many features of Old Turkic are still present, particularly in the Çal region of Denizli. These dialects reflect the developmental and transformational processes of Oghuz Turkic starting from Western Turkestan. Within this linguistic diversity, a significant number of residual elements can be found.

This article identifies words such as *ağz, uç, bayıt-, beñil, buy-, bürgü/pürgü, kak-, kakın-, öt-, ötür-, sayrı, sındı, süs-, üzül-, yalåk, yarıñ, yazı, yeñil, yeñ, yenç-* as residual elements that have been preserved in the dialects of Çal and its surrounding areas, either in word roots, stems, or within phrases. These preserved elements are valuable in uncovering the historical dialect connections of the language. However, due to factors such as rising literacy rates, migration from villages to cities, and advancing technology, dialects are at risk of disappearing. Recently, with the increase in undergraduate and graduate fieldwork studies, dialects are being documented, and through studies like this, the importance of residual elements is being highlighted.

Keywords: residual elements, archaic forms, archaic, and the dialects of Çal and its surroundings

Giriş

11. yüzyıldan itibaren Oğuz boylarının Anadolu’ya yerleşmeye başlamalarıyla birlikte oluşmaya başlayan Türkiye Türkçesi ağzlarının içinde çok çeşitli ses ve yapı farklılıkları oluşmuştur (Akar 2024: s. 97). Bunlar zaman içinde gelişip değişerek günümüzdeki ağzlara kadar gelmişlerdir.

Bu ağzlar içinde bazı sözcükler yazı dilinde yaygın bilinirliğini kaybedip yalnızca bölge ağzı kullanıcıları tarafından bilinir. Bu sözcükler bazen deyim, atasözü gibi kalıp sözlerin bünyelerinde, bazen de gövde durumundaki bir kelimenin kökünde saklanıp varlığını sürdürebilmektedir. Bu sözcükler, daha çok ağzlarda korunmuştur. Çünkü ağzlar belli bir kalıba sahip olmadıkları için bünyelerinde eski-yeni birçok unsur barındırmaktadır, dolayısıyla kelime hazinesi açısından yazı dilinden çok daha zengindir. Yazı dili ise dili bir kalıba sokmakta ve tek tipleştirilmektedir. Bu nedenle ağzlarda, saklanarak varlığını devam ettiren fakat ölçünlü dilde kullanımdan düşmüş olan pek çok ögeye rastlamak mümkündür. Bu ögeler; ses, ek ve kelime düzeyinde olabilir. Bu konu ile ilgili literatürde çeşitli çalışmalar yer almaktadır. Bu çalışmalarda saklanan bu unsurlar için *fosil, eskicil,*

arkaik, *saklanti* gibi adlandırmalar yapılmaktadır (Ölmez 2003, Erol 2008, Taş 2009, Üşenmez 2013, Maden/Demir 2017, Akar 2018, Güneş 2018, Atmaca 2019, Çolak 2017).

Türkçe Sözlük'te, "Fransızca *archaïque* **arkaik** 1. Güzel sanatlarda klasik çağ öncesinden kalan. 2. Konuşulan ve yazılan dilde, kullanımdan düşmüş olan (eski söz veya deyim)." tanımı verilmiştir. Berke Vardar "**eskil biçim** (Alm. *archaismus*, Fr. *archaisme*, İng. *archaism*): Kullanımdan düşmüş, dilsel çevrimden çıkmış bulunan sözlüksel birim, sözdizimsel olgu vb. **eskilik**: Eskil bir biçim özelliği. Eskil bir biçimin özelliği." terimleri ve tanımları kullanılmıştır (2007, s. 93). Zeynep Korkmaz, "**eski kelime** (Alm. *erbword*, Fr. *mot archaïque*, İng. *archaic word*, Osm. *miras kelime*, *ta'bîr-i metruk*, *ta'bîr-i mehcûr*) Bugün artık kullanılıştan düşmüş bulunan ve eski biçimi ile kullanılan kelime; arkaik kelime; kalıntı kelime; *gökecek* "güzel", *esrük* "sarhoş", *bencileyin* "benim gibi" **eskilik** (Alm. *archaismus*, Fr. *archaisme*, İng. *archaism*) Eskiden kalma, yazı ve konuşma dilinde artık kullanımdan düşmüş olan, dilin daha eski ve tarihî devirlerine ait kelime, deyim ve şekiller: *adaklı* "sözlü", *ağn* "zehir", *sayrı* "hasta" vb." terim ve tanımlarına yer vermiştir (2010, s. 127). Günay Karaağaç ise, **eskilik** (*archaism*) Bugün kullanılmayan veya eski biçim veya anlamıyla kullanılan herhangi bir dil birimi" (2013, s. 372) tanımına yer vermiştir. Arkaizm ile ilgili farklı bir bakış açısı da Akar'dan gelmiştir. Akar, dilin gelişme ve değişme evresinin dil içi ve dil dışı etkenlere bağlı olarak meydana geldiğini, dil dışı etkenlerin tarihî, coğrafi ve kültürel alandaki etkileşimler, dil içi etkenlerin ise dilin kendi düzeneği içinde oluşan ses ve yapılarda görüldüğünü belirtmiştir. Akar, bu bağlamda dil içi gelişme ve değişimleri söz ölümü, söz evrimi ve söz saklantısı olarak üçe ayırmıştır. *Arkaik* terimini, dilde bir kelimenin kullanılmasının canlılığı gösterdiği, dolayısıyla canlı bir kelimeye arkaik denmesinin yanlış olduğu, eskicil terimini de birçok kelimenin eskiden beri kullanıldığı için eskilik/yenilik gibi kronolojik sınıflandırmaların bir şey ifade etmediği gerekçesiyle eleştirmiştir. Bu tür kelimelerin belli bölge, ağız veya kavram alanlarında saklanmış olarak yapı ve/veya anlamlarını devam ettirdiklerini, bu dil olayının da söz konusu dil unsurlarının saklanmasıyla ilgili olduğunu, bu nedenle de farklı terimlerle adlandırılan adı geçen olgunun *saklanti* olarak düşünülüp değerlendirilmesi gerektiğini savunmuştur. Ona göre *saklanti*, eski zamanda kullanılan ve yeni dönemde yaygın bilinirliği yok olmuş sözleri kapsamaktadır (2018, s. 27).

Çal ve Yöresindeki Ağızların Tarihsel Arka Planı

Denizli'de Türkler ilk defa 1070 senesinde görülmüşlerdir (Baykara, 1969, s. 13). Bölge 1071 tarihinde Bizans ile Selçuklu arasında yapılan Malazgirt Savaşı'nda Selçukluların galip gelmesinin ardından Türk hâkimiyetine girmiştir. Çivril yakınlarında gerçekleşen Miryokefalon Savaşı sonrası kesin olarak Türk yurdu hâline gelmiştir (Baykara, 1994, s. 158). Selçuklu Devleti 13. yüzyılın

başlarında Haçlı seferleri tehlikesini de atlattıktan sonra sınırlarını genişletmeye başlamıştır. Buna göre 1206-1207 yıllarında Çal ve yöresi Selçukluların hâkimiyeti altına girmiştir (Ünal, 2006, s. 216). 1243 Köseadağ Savaşı'ndan sonra Selçuklu Devleti Moğol baskısı altına girmiştir. Bu baskı genellikle İç Anadolu'da etkili olmuştur fakat Batı Anadolu'da da hissedilmiştir. 1288'de Moğol hükümdarı Geyhatu akınlarını Denizli'ye kadar genişletmiş, Çal ve çevresi de bundan etkilenmiştir (Balık, 2017, s. 51). Önceleri Moğollara karşı Selçukluyu destekleyen Denizli uç Türkmenleri, Sultan İzzeddin Keykavus'un, taht mücadeleleri sırasında kendisine destek veren Bizans imparatoruna Denizli civarını vaat etmesi üzerine tepki göstermeye başlamışlardır. 1259'da bu vaat üzerine şehre gelen Bizans garnizonu tamamen Türkleşmiş olan Denizli'de tutunamamış ve Türkmenler şehrin hâkimi olduklarını göstermişlerdir. Türkmenler, Hülagü Han'dan bağımsızlık istemişlerdir ve bunun kabul edilmesiyle Denizli'de ilk Türkmen beyliği kurulmuştur. Mehmet Bey liderliğindeki Türkmenler 1261'de Selçuklu Devleti'ne başkaldırmışlardır fakat Selçuklu Devleti'nin zayıf bir şekilde varlığını sürdürmesini isteyen Moğollar, Selçuklu kuvvetleriyle birlikte bu Türkmen beyliğini hâkimiyetleri altına almışlardır. (Baykara, 1969, s. 39; Baykara, 2007, s. 92). Türkmen beyliğinin hâkimiyeti kaybetmesinin ardından Selçuklu için bölgede Germiyanogulları tehdidi başlamıştır. 31 Temmuz 1288'de Denizli'nin kuzeyinde Germiyanogullarının üstünlüğünü gösteren bir anlaşma imzalanmıştır. Bu anlaşma alanı Çal'ı da kapsamaktadır. Yıldırım Beyazıt zamanında bütün Germiyan topraklarıyla birlikte Çal da Osmanlı Devleti'nin eline geçmiştir fakat Ankara Savaşı'ndan sonra Timur bütün Anadolu beyliklerine eski yerlerini geri vermiştir. Böylece Çal yeniden Germiyanogullarının hâkimiyetine girmiştir. 1429 yılında, II. Murat döneminde, Germiyan Beyi Yakup Bey vefat etmiştir. Vasiyeti üzerine toprakları Osmanlı idaresine bırakılmıştır. (Baykara, 1969, s. 32; Gökçe, 2000, s. 34-36; Koca, 2015, s. 126). Çal, Osmanlı hâkimiyetine girdikten sonra idari olarak Afyon Sancağı'na bağlı Denizli kazasına bağlanmıştır. Denizli Tanzimat düzenlemeleriyle Aydın Sancağı'na bağlandığı sırada Çal, Afyon Sancağı'na bağlı kalmış, 1883 yılında ise Aydın Vilayeti Denizli Sancağı'na dâhil edilmiştir (Aydın, 2007, s. 274). Bundan önce Çal bölgesi Kütahya'ya bağlıdır (Gökçe, 2000, s. 50; Balık, 2006, s. 293). Osmanlı döneminde Çal yöresine ait ilk bilgi 45 numaralı Tapu Tahrir Defteri'nde görülmektedir. II. Beyazıt zamanına ait olan bu defterin tarihi bilinmemektedir. İkinci defter 1520 tarihli 49 numaralı Tapu Tahrir Defteri'dir. Yavuz Sultan Selim zamanında başlanmış, Kanuni zamanında tamamlanmıştır. Yöreye ilgili bilgi alınabilen bir diğer defter ise 1520'den sonra oluşturulan 438 numaralı Tapu Tahrir Defteri'dir. Çal kazası XVI. yüzyılın sonlarında ortaya çıkmıştır. XVII. yüzyıldaki Avarız defterlerinde Çal ayrı bir kaza olarak anılmaktadır (Ünal, 2006, s. 216). Bölge ağzları bu tarihî geçmişin etnik yapısı doğrultusunda şekillenmiştir. Söz konusu ağzlar Oğuz Türkçesinin Batı

Türkistan'dan itibaren gelişim ve değişim süreçlerini içinde barındırmaktadır. Bu dil çeşitliliği içerisinde önemli sayıda saklantı ögeye de rastlanmaktadır.

Bu makalede, yazı dilinde yaygın bilinirliği yok olmuş fakat Çal ve yöresi ağızlarında bazen bir kalıp söz içinde, bazen gövde durumundaki bir kelimenin kökünde, bazen de doğrudan eski anlamıyla yaşayan “saklantı” kelimeler incelenmiştir.

Çal Yöresi Ağızlarında Saklantı Ögeleri

1. *ağız* “hayvanın doğumundan sonra gelen ilk süt”

inē yeñi doğurmuş da göñşunuñ biçe ağız getirivemiş “Komşunun ineği yeni doğum yapmış ve komşu bize ineğin doğumdan sonraki ilk sütünü getirmiş.” (GB)

Eski Türkçede “biestings, colostrum the first milk produced after parturition” (Clauson, 1972, s.98). *Divanü Lâgat-it-Türk*'te (DLT) “agu: Ağız, inek veya koyun doğurduktan sonra ilk gelen süt” anlamlarıyla yer almaktadır (1985, s. 13). *Türkçe Sözlük*'te ikinci anlam olarak “yeni doğmuş memelilerin ilk sütü” anlamı verilmiştir fakat sözcüğün yazı dilindeki yaygın bilinirliği kaybolmuştur. *Ağız* sözcüğünün bu anlamı bir şeyin başlangıç noktası anlamından geliştirilmiş olmalıdır. *Derleme Sözlüğü*'nde Adana ve Osmaniye illerinde “yavrulayan hayvanların ilk sütü” anlamı tespit edilmiştir. Bu sözcüğün Çal yöresi ağızlarında aynı anlamda kullanıldığı tespit edilmiştir.

2. *uç* “sebepe”

anıñ ucundan başım sivridir, dasdar durmaz “O sebeple başım sivridir, başörtüsü durmaz.” (FÇ)

Uç Eski ve Orta Türkçe Dönemi metinlerinde bulunmamaktadır fakat bu dönemlerin devamı olan Eski Anadolu Türkçesi Dönemi'nde “sebepe” anlamıyla kullanılmaktadır. *Uç* isim köküne +u iyelik eki ve +n vâsıta hâli eki ekinin gelmesiyle kaynaşmış ve *ucun* şekli oluşmuştur (Korkmaz, 1961, s. 32). *ki sonra kaçacak atasın aña/Ol ucdan dua eyleyeler aña* “Ki o, babasının yerini alınca o sebeple ona dua ederler.” (Dilçin, 2016, s.607) Bölge ağızlarında bu şekle +dan ayrılma hâli eki de eklenmiş ve bu şekliyle “sebepe” anlamı saklı kalmıştır. *Derleme Sözlüğü*'nde *uç* sözcüğünün “sebepe” anlamıyla kullanımına dair bir tespit bulunmamaktadır.

3. *beliñ / beñil* “korkmak, ürkmek, rahatsız olmak”

noldu beñil mi oldun “Ne oldu, korktun mu, rahatsız mı oldun?”

Eski Türkçede *belin* “to the panic stricken terrified and the like” *belinle*- “to be startled, to wake with a start” (Clauson, 1972, s. 344), DLT'de *beling* “düşman gelmesi yüzünden halka düşen ürküntü ve korku” (1986, s. 370), Tarama Sözlüğü'nde *beliñ* “korku, ürkü” *beliñle*- “korku ile birden sıçramak, irkilmek” *beliñleyü durmak* “uykudan korkuyla sıçrayıp kalkmak” *beliñlet*- “korkutmak, ürkütme” anlamlarıyla yer almaktadır (2013, s. 42). Çal ve yöresi ağızlarında göçüşme yoluyla beñil şeklini alan

sözcük “korkmak, ürkmek, rahatsız olmak” anlamlarıyla varlığını sürdürmektedir. Derleme Sözlüğü’nde *beñil* / *beliñ* sözcüğü ile ilgili herhangi bir tespit yer almamaktadır.

4. *bayıtmak* “zengin, varlıklı hâle getirmek”

“*böyütdüm bayıtdım seni.*” dedi bene. Bana “Seni büyütüp varlıklı hâle getirdim” dedi. (MY)

bay, Orhun ve Uygur Türkçelerinde “zengin, varlıklı” anlamlarında kullanılmıştır. *bay* “a rich, wealthy man” *bayı-* “to be rich” (Clauson, 1972, s.384) *bayı-* “malını artırmak” (Clauson, 1972, s. 385), DLT’de *bayıdı*; *er bayıdı* “adam zenginleşti ve *bayıttı*, *tengri meni bayıttı* “Tanrı beni zenginleştirdi” şekilleriyle yer almıştır (1986, s. 274). *Tarama Sözlüğü*’nde *bay* “1. Zengin, müstağni. 2. Ulu, kibar, soylu. 3. Temiz.” *bay kılmak* “zenginleştirmek.” *bay kişi* “zengin adam” anlamları yer almaktadır (2013, s. 40). Türkiye Türkçesi yazı dili ve ağzlarında bu söz kullanımdan düşmüşken bölge ağzlarında *büyütiüp bayıt-* “büyütüp varlıklı hâle getirmek” ikilemesinde saklanarak varlığını sürdürmektedir. *Derleme Sözlüğü*’nde *bayı-* fiilinin Kastamonu, Yozgat, Ankara, Mersin illerinde “zengin olmak” anlamıyla kullanımı tespit edilmiştir. Çal’da ise “büyümek” anlamıyla kullanıldığı belirtilmiştir (1965, s. 574).

5. *buy-* “çok üşümek”

o sene soğukdan buyduk kızım “O sene soğuktan donduk kızım.” (MY)

Eski Türkçede *bud-* “to die of cold” (Clauson, 1972, s.298), Türkçe Sözlük’te “Çok üşümek, soğuktan donarak ölmek”, *Tarama Sözlüğü*’nde “İnsan ve hayvan soğuktan donmak” (2013, s.53) anlamlarıyla yer alan bu fiil yazı dilinde kullanımdan düşmüştür. Aynı kökten türediği düşünülen (<*bu**-) (Akar, 2019, s.69) *buç* ismi hem ağzlarda hem yazı dilinde varlığını sürdürürken *buy-* fiili ağzlarda saklı kalmıştır. *Derleme Sözlüğü*’nde *buymak* kelimesinin Kütahya, Bolu, Kastamonu, Çorum, Çankırı, Malatya, Ankara, Konya, Adana, Uşak, Gaziantep, Yozgat, Kayseri, Ordu illerinde “üşümek, donmak” anlamlarıyla kullanımı tespit edilmiştir (1965, s.808) fakat Çal ve yöresi ağzlarında kullanıldığına dair bir tespit bulunmamaktadır.

6. *bürgü/pürgü* “başörtüsü”

pürgünü eyice pürlen. Başına güneş geçe. “Başörtünü düzgün bir biçimde ört yoksa başına güneş geçer.” (GB)

Eski Türkçede *bür-*, “to twist, wind round, screw together” (Clauson, 1972, s. 355). *Bür-* fiilinden *-gü* fiilden isim yapma eki ile türetilmiş olan *bürgü/pürgü* kelimesi *Türkçe Sözlük*’te “başörtüsü, çarşaf, atkı, ince perde”, *Tarama Sözlüğü*’nde “başörtüsü” anlamlarıyla yer almaktadır (2013, s. 55). *pürlenmek/bürlenmek* şekli ise *bür-* fiiline *-i* fiilden isim yapma, *-le* isimden fiil yapma, *-n* fiilden fiil yapma (ettirgenlik) eklerinin getirilmesiyle oluşmuştur (Akar, 2019, s. 70). *pürlen-* *Tarama Sözlüğü*’nde “Dalların uçları yapraklanmak” anlamıyla yer almaktadır. Bölge ağzlarında ise

“başörtüsü örtmek ya da herhangi bir örtüyü üzerine örtmek” anlamlarında kullanılmaktadır. Bu anlamın yaprakların da dalları örtmesinden hareketle oluştuğu açıktır. Baharla gerçekleşen doğa olayından esinlenerek oluşturulan bu fiil bölge ağızlarında saklı kalmıştır. *Derleme Sözlüğü*’nde *pürgü* kelimesinin Denizli, Aydın, İzmir, Çanakkale, Muğla (1977, s. 3498); *bürgü* kelimesinin ise Afyon, Uşak, Isparta, Denizli, Aydın, İzmir, Eskişehir, Bolu, İstanbul, Zonguldak, Çankırı, Çorum, Sinop, Malatya, Maraş, Sivas, Yozgat, Ankara, Kırşehir, Kayseri, Niğde, Konya, Adana, Muğla illerinde “başörtüsü” anlamıyla kullanımı tespit edilmiştir. (1965, s. 825)

7. *kak-* “vurmak”

bi davl kakın “davula vurun” (İK)

Eski Türkçede *kak-* “to strike, tab” (Clauson, 1972, s. 609), *Türkçe Sözlük*’te “İtmek, vurmak; kakma yapmak; iterek bir yere sokmak”, *Tarama Sözlüğü*’nde *kakıl-* gövdesinde “1. Çalınmak, vurulmak. 2. Çakılmak, saplanmak.” anlamlarıyla yer almaktadır (2013, s. 134). Bölge ağızlarında *kak-* yaygın olarak “ayağa kalkmak” anlamıyla yer alırken bazı durumlarda “vurmak” anlamını karşılamaktadır. *-dir* fiilden fiil yapma (ettirgenlik) ekiyle çekimlenmiş hâli olan *kakdırmak* “İtmek, ittirmek, vurarak düşürmeye çalışmak” ve *-ı* fiilden fiil yapma (işteşlik) ekiyle çekimlenmiş hâli olan *kakış-* “tartışmak, kavga etmek” şekillerinde ise bu saklıntı varlığını aktif olarak sürdürmektedir. *Derleme Sözlüğü*’nde *kak-* fiilinin “vurmak” anlamıyla ilgili bir kullanımı tespit edilmemiştir. *kakış-* şeklinin ise Afyon, Isparta, Denizli, Aydın, İzmir, Bursa, Eskişehir, Çorum, Konya, Antalya, Muğla illerinde “karşılıklı söz direnişinde bulunmak, iddia etmek” anlamlarıyla kullanımı tespit edilmiştir (1975, s. 2603)

8. *kakı-* “kızmak”

etme dememe galmadı kakınıvedi bene “Yapma dememe fırsat olmadan bana kızışverdi.” (TK)

Eski Türkçede *kakı-* “to be angry, to reprimand” (Clauson, 1972, s. 609), Eski Uygur Türkçesinde “pişman olmak”, *Tarama Sözlüğü*’nde *kakınmak* “1. Gazaba Uğramak. 2. Öfkelenmek.” şeklinde yer almaktadır (2013, s. 134). *kakı-* fiiline *-n* dönüşlülük ekinin getirilmesiyle oluşan *kakın-* fiili yazı dilinde kullanımdan düşmüşken bölge ağızlarında “aniden sinirlenmek” anlamıyla saklanmaktadır. *Derleme Sözlüğü*’nde *kakın-* fiilinin Balıkesir ve Antalya illerinde “öfkelenmek, darılmak, kızmak” anlamlarıyla kullanımı tespit edilmiştir (1975, s. 2602) fakat Çal ve yöresi ağızlarında kullanıldığına dair bir tespit bulunmamaktadır.

9. *öteyin* “geçen gün, geçenlerde”

öteyin çavuşın yanna geldi “Geçenlerde çavuşun yanına geldi.” (FÇ)

Eski Türkçede *öt-* “the basic connotation is movement through or over it is both trans and intrans in the latter case almost always with time or some sort as the subject” (Clauson, 1972, s. 39), Uygur

Türkçesi döneminde *öt-* “geç-” anlamında kullanılmaktadır. DLT’de *öt-* “bir şeye geçmek, delmek; boşalmak” (1986, s. 467), Tarama Sözlüğü’nde “geçmek, aşmak” (2013, s. 182) anlamlarıyla bulunmaktadır. Bu fiil günümüzde bazı lehçelerde de varlığını sürdürmektedir (Başkurt Türkçesi: *küsin ütiv aša sığw* | Kazak Türkçesi: *ötiv keşiv* | Kırgız Türkçesi: *ötü keçü* | Özbek Türkçesi: *ötmäk keçmäk*) fakat Türkiye Türkçesi yazı dili ve ağzlarında kullanımdan düşmüştür. Bölge ağzlarında ise öte+gün< öte+gün<öteyün< *öteyin* “geçen gün, geçenlerde” kelimesinde saklı kalmıştır. *Derleme Sözlüğü*’nde *öteyin* sözcüğünün Muğla ve Erzurum illerinde “geçen gün, önceki gün, evvelki gün” anlamlarıyla kullanımı tespit edilmiştir. Çal yöresinde ise *öteen* şekliyle kullanıldığı belirtilmiştir (1977, s. 3357). Bizim metinlerimizde ise *öteyin* şekli tespit edilmiştir.

10. *ötür-* “ishal olmak”

soğukdan üşütmüşüyn de ötürüvemişin “Soğuk nedeniyle üşütmüş ve ishal olmuşum.” (CT)

“also used of anything which passethrough anything *Karın ötti, midesi boşaldı, ishal oldu*” (Clauson, 1972, s. 39) *öt-* fiiline *-ür* fiilden fiil yapma eki getirilerek oluşmuştur ve bölge ağzlarında “ishal olmak” anlamıyla varlığını korumaktadır. Tarama Sözlüğü’nde *ötür-* fiiline *-ük* fiilden isim yapma ekinin getirilmesiyle oluşan *ötürük* “ishal” kelimesine yer vermiştir (2013, s.182). *Derleme Sözlüğü*’nde Afyon, Isparta, Burdur, Denizli, Aydın, Manisa, Balıkesir, Çanakkale, Kütahya, Bilecik, Eskişehir, Kocaeli, Bolu, Kastamonu, Çankırı, Çorum, Sinop, Amasya, Ordu, Giresun, Gümüşhane, Erzincan, Elazığ, Urfa, Gaziantep, Maraş, Hatay, Sivas, Ankara, Kayseri, Niğde, Konya, İçel, Muğla, Edirne, Kırklareli, Yozgat illerinde “ishal olmak, bağırsak bozulmak” anlamlarıyla kullanımı tespit edilmiştir. (1977, s. 3359).

11. *sayrı* “hasta”

hasdahgla sayrılıgla oldu da gızım, esgisi gibi değilin gari “Hastalıklar oldu da kızım, eskisi gibi değilim artık (CG)

Tarama Sözlüğü’nde *sayrı*, *sayru* “hasta”; *sayrılık* “hastalık” şekilleriyle (2013, s.194) yer alan kelime *Türkçe Sözlük*’te de eskimiş bir sıfat olarak “hasta” anlamıyla yer almaktadır. EAT döneminin önemli eserlerinden *Sühbeyl ü Nevbahar*’da *Ki oğlan boş olmuş iken anısuızın / Girü sayru oldu açamaz gözün* “Oğlan iyileşmişken aniden tekrar hastalanıp gözünü açamaz oldu.” (Dilçin, 2016, s.286) örneğinde görüldüğü gibi EAT döneminde varlığını aktif olarak sürdürmektedir. Fakat günümüzde yazı dilinde kullanımdan düşmüştür. Bölge ağzlarında yalnızca *hasta sayrı ol-* deyiminin içinde saklı kalmıştır. *Derleme Sözlüğü*’nde *sayrı* kelimesinin Malatya ilinde “hasta” anlamıyla kullanımı tespit edilmiştir (1978, s. 3561) fakat Çal ve yöresi ağzlarında kullanıldığına dair bir tespit bulunmamaktadır.

12. *sındı* “makas”

gençlikde sındı gibi dişlerim vardı “Gençken makas gibi [keskin] dişlerim vardı.” (TK)

sı- “kır-” anlamına gelmektedir. *Köktürk Yazıtları*’nda “kırmak, parçalamak, düşman ordusunu bozguna uğratmak” anlamlarıyla kullanılmıştır. DLT’de *sıdı: ol otung sıdı* “o odun kırdı”, *ol sūni sıdı* “o, orduyu bozguna uğrattı” örnekleri verilmiştir (1986, s. 282). “Eskiden kırık çıkıkları tedavi eden halk hekimi” anlamındaki *sımkıçı* da bu kökten türetilmiştir (Akar, 2019, s. 243). Bu fiil yazı dilinde de bölge ağızlarında da işlerliğini kaybetmiştir. Bölge ağızlarında ise *-n* fiilden fiil yapma eki ve *-dı* görülen geçmiş zaman ekinin kalıplaşmasıyla oluşan *sındı* “makas” isminde saklanmıştır. *Derleme Sözlüğü*’nde *sındı* kelimesinin Afyon, Isparta, Burdur, Denizli, Aydın, İzmir, Manisa, Balıkesir, Çanakkale, Bursa, Kütahya, Bilecik, Eskişehir, Kocaeli, Bolu, İstanbul, Zonguldak, Kastamonu, Çorum, Sinop, Amasya, Tokat, Malatya, Gaziantep, Maraş, Hatay, Sivas, Yozgat, Ankara, Kırşehir, Kayseri, Niğde, Nevşehir, Konya, Adana, İçel, Antalya, Muğla, Tokat, Uşak, Isparta illerinde “makas” anlamıyla kullanımı tespit edilmiştir. (1978, s. 3610)

13. *süs-* “hayvanın vurma, boynuzlaması”

geçi süsünce gölümün üsüne düştüm, gölüm kırıldı “Keçi vurunca kolumun üstüne düştüm, kolum kırıldı.” Eski Türkçede “of an animal to butt” (Clauson, 1972, s. 855). DLT’de *süsdi* “süstü” şeklinde örneklendirilmiştir (1986, s. 293). *Tarama Sözlüğü*’nde “sivri bir şeyle dürtmek, hayvan boynuzu ile vurma, boynuzlamak.” anlamıyla yer almaktadır (2013, s.208). *Türkçe Sözlük*’te “boynuzlamak” anlamıyla yer almaktadır. Fakat yazı dilinde yaygın bilinirliğini kaybetmiştir. *Derleme Sözlüğü*’nde Isparta, Burdur, Denizli, Aydın, Balıkesir, Çanakkale, Kütahya, Bilecik, Eskişehir, Kocaeli, Bolu, Zonguldak, Kastamonu, Çorum, Samsun, Ordu, Erzincan, Ankara, Kırşehir, Kayseri, Niğde, Adana, İçel, Antalya, Muğla, Kırıkkale, Tokat illerinde “toslamak, boynuz vurma” anlamlarıyla kullanımı tespit edilmiştir (1978, s. 3620).

14. *tat* “kaba ve sevimsiz”

aşa çok tatdır. Anıñ ucundan iki laf edilmez ona demişle. “Ayşe çok kaba ve sevimsizdir. O sebeple onunla konuşulmaz demişler.” (AS)

DLT’de Kaşgarlı bu kelime için, 1. *tat* Farsî (Türk lehçelerinin çoğunda). Şu atasözünde de geçer, *tatig köñre tikenig tüpre* “Farsîyi gözünden vur, diken kökünden kes. 2. *tat* “Uygur kâfirleri” (Tuhsı ve Yağma lehçelerinde) bu sözcüğü onların ülkelerinde onların ağızından işittim. Bu sözcüğü *tat tanğaç* “Uygur ve Çinli” ifadesi için de kullanırlar. Yukarıdaki maddedeki atasözü aslında Uygurlar ve Çinliler için kullanılmakta ve onların sadakatten yoksunluğuna değinmektedir. Başka bir atasözü de şöyledir, *tatsız türk bolmās, başsız börk bolmās* “Bir başlığın hiçbir zaman başsız kalmaması gibi bir Türk de hiçbir zaman Farsîsiz kalmaz.” ifadelerini kullanmıştır (1986, s. 584). *Tarama Sözlüğü*’nde

tat “yabancı, ecnebi, özel olarak acem” anlamlarında verilmiştir (2013, s. 217). Bölge ağzlarında da bu söz olumsuz anlamı korunarak “sevilmeyen, kötü, kaba kimseler” için kullanılmaktadır. *Derleme Sözlüğü*’nde *tat* kelimesinin Isparta, İzmir, Van, Muğla illerinde “çirkin, sevimsiz”; Afyon, Denizli, Aydın, Kütahya, Çankırı, Erzurum, Bitlis, Muğla illerinde “kaba” anlamıyla kullanımı tespit edilmiştir. (1978, s. 3841)

15. *üzül*- “yıpranmak”

daba yeñi aldımudı ponturu. Arası üzülegomuş. “Pantolonu daha yeni almıştım. Arası yıpranmış.” (MAK) Eski Türkçede “to be torn, or pulled to pieces” (Clauson, 1972, s. 287) DLT’de *üzdi, ol yıp üzdi* “o ipi ya da ipliği [başka bir şey de olabilir] kesti ya da kopardı” *üzlündi urk üzlündi* “İp [başka bir şey de olabilir] koptu” (1986, s. 720) *Tarama Sözlüğü*’nde “1. Kopmak, koparılma, kırılma, kopup dağılma, bozulma, kesilmek, sökülme, uzaklaşma. 2. Yüzülmek. 3. Alakayı kesme. 4. İyileşmeye yüz tuttuğu hâlde yeniden hastalanma.” anlamlarıyla yer almaktadır (2013, s. 238). Günümüzde yazı dili ve ağzlarda da kullanılan *üzüm* kelimesi de *üz-* fiiline -üm fiilden isim yapma ekinin getirilmesiyle türetilmiştir (Akar, 2019, s. 283). *Üzül-* bölge ağzlarında da “kumaşın yıpranması” anlamıyla saklı kalmıştır. *Derleme Sözlüğü*’nde *üzül-* kelimesinin Isparta, Denizli, Manisa, Bolu, Çorum, Sinop, Samsun, Giresun, Erzincan, Gaziantep, Maraş, Sivas, Niğde, İçel, Kırklareli, Yozgat illerinde “bir kumaşın incilmesi, yıpranması, eskimesi, kopacak duruma gelmesi” anlamları tespit edilmiştir. (1979, s. 4086).

16. *yahk* “dişi köpek, kötü kadın”

o yalık ben ni dediysem beni dinlemedi “O kötü kadın ben ne söylersem söyleyeyim beni dinlemedi.” (FK)

Tarama Sözlüğü’nde *yalkmak* [*yalakımak, yalkımak*] “Dişi köpek ve kedi erkek istemek, erkek isteyen dişi, erkeğin çevresinde dolaşma.” şeklinde yer almaktadır (2013, s. 244). Yazı dilinde kullanımdan düşen bu kelime bölge ağzlarında ise *yahk* “dişi köpek” anlamıyla “kötü kadın” anlamında hakaret sözü olarak saklı kalmıştır. *Derleme Sözlüğü*’nde *yahk* kelimesinin Isparta, Burdur, Denizli, Aydın, İzmir, Manisa, Çanakkale, Bursa, Kütahya, Çorum, Ankara, Kırşehir, Antalya, Edirne, Kırklareli, Tekirdağ, illerinde “çiftleşme zamanı gelmiş köpek, kurt, çakal”; Denizli, İzmir, Balıkesir, Konya illerinde “hoppa, kötü kadın”; Burdur ilinde “yüzsüz, utanmaz” anlamları tespit edilmiştir. (1979, s. 4144)

17. *yārın* “sırt”

yārından bi arı girivedi, nefes alamadım. “Sırtımdan bir ağrı girdi, nefes alamadım.” (FK)

Eski Türkçede “shoulder blade” (Clauson, 1972, s. 970) anlamındadır. DLT’de *yagrın* kürekkemiği. Türklerin buna ilişkin olarak şöyle bir sözü vardır. *yagrın bulgansa el bulganır* “Kürekkemiği zayıflarsa

[güçten düşerse] ülke de zayıflar.” şeklinde yer almaktadır (1986, s. 21). Bölge ağızlarında “sırt” anlamı ile saklı kalırken, yazı dilinde *yağrın* yerine *sırt* kullanılmaktadır. *Derleme Sözlüğü*’nde *yārın* kelimesinin Uşak ve Balıkesir illerinde “sırt, arka” anlamları tespit edilmiştir. Çal ve yöresi ağızlarında *yağrın* şekliyle kullanıldığı belirtilmiştir. (1982, s. 4815). Bu çalışma için yapılan derlemelerde tespit edilen örneklerde /ğ/ ünsüzünün düşmesiyle *yārın* şeklinin oluştuğu tespit edilmiştir.

18. *yazı* “ova”

yabana yazıya gideke yanına alıyon. (TK)

Eski Türkçede “a broad open plain” (Clouston, 1972, s. 924), DLT’de *yazı* “Açık arazi; ova.” (1986, s. 765), *Tarama Sözlüğü*’nde *yazı* [yazu] “Ova, sahra, ıssız kır.” (2013, s.252) anlamlarıyla yer alan yazı kelimesi *Türkçe Sözlük*’te de ikinci anlam olarak halk ağzında “Düz yer, ova kır.” şeklinde yer almaktadır. Yazı kelimesinin “ova” anlamı standart dilde de bölge ağızlarında da unutulmuştur. Ancak bölge ağızlarında Farsça aynı anlamı taşıyan “yaban” kelimesiyle oluşturulmuş *yaban yazı* ikilemesinde saklı kalmıştır. *Derleme Sözlüğü*’nde *yazı* kelimesinin Isparta, Denizli, İzmir, Balıkesir, Bilecik, Eskişehir, Bolu, Sakarya, Kastamonu, Zonguldak, Çankırı, Çorum, Sinop, Ordu, Trabzon, Rize, Gümüşhane, Erzurum, Erzincan, Ağrı, Van, Diyarbakır, Elazığ, Malatya, Gaziantep, Maraş, Hatay, Sivas, Yozgat, Ankara, Kırşehir, Nevşehir, Kayseri, Niğde, Konya, Adana, İçel, Antalya, Tekirdağ illerinde “düzlük, ova”; Kayseri ilinde “yer, toprak”; Zonguldak ilinde “bağ, bahçe”; Çorum ilinde “yabancı yer”; Ankara ilinde “ova, kır” anlamları tespit edilmiştir. (1979, s. 4216)

19. *yeñil* “hafif”

su gatdım, denedim yesyeñil oldu “Su katıp denedim, çok hafif oldu.” (MA)

Eski Türkçede “light, not heavy” (Clouston, 1972, s. 950), DLT’de *yenik* “Herhangi bir şeyin hafif olanı.” (1986, s.774), *Tarama Sözlüğü*’nde *yeñil* “yeyni, hafif” (2013, s. 254) şeklinde yer alan kelime bölge ağızlarında *yeñil* “hafif” anlamıyla yer almaktadır. *yenil*- “mağlup olmak” kelimesinden analogi yoluyla kelime sonundaki /-k/>/-l/ olmuş olabilir. *Derleme Sözlüğü*’nde *yeñil* kelimesinin Denizli, Çanakkale, İstanbul, Sinop illerinde “hafif” anlamlarıyla kullanımı tespit edilmiştir. (1979, s. 4225)

20. *yeñ* “giysi kolu”

burnunun sümünü göyneniñ yeñine siledi “Burnunun sümüğünü gömleğinin koluna silerdi. (MY)

Eski Türkçede “sleeve of a garment” (Clouston, 1972, s. 940), DLT’de *yeng*: “Elbise kolu, yeni.” (1986, s. 773), *Tarama Sözlüğü*’nde *yeñ*, (*yiñ*) “Elbise kolunun el üzerine gelen kısmı.” (2013, s. 258) *Türkçe Sözlük*’te de *yen* “Giysi kolu.” şeklinde yer alan kelime yazı dilinde kullanımdan düşmüşken bölge ağızlarında saklanmaktadır. *Derleme Sözlüğü*’nde *yeñ* kelimesinin Afyon, Isparta, Burdur,

Denizli, Aydın, İzmir, Manisa, Çanakkale, Kütahya, Eskişehir, Kocaeli, Bolu, Sakarya, Kastamonu, Çorum, Samsun, Amasya, Tokat, Ordu, Trabzon, Gaziantep, Hatay, Sivas, Ankara, Kırşehir, Kayseri, Niğde, Konya, İçel, Antalya, Muğla, Kırklareli illerinde “giysi kolu, kol ağzı” anlamlarıyla kullanımı tespit edilmiştir. (1979, s. 4244)

21. *yenç-* “sarsmak”

golundan dutdum, yençdim. nediyoñ sen dedim. “Kolundan tutup sarstım. Ne yapıyorsun sen dedim.” (TK) *Tarama Sözlüğü*’nde “yassıltmak, yapıştırmak, çekip sıkıştırmak” (2013, s. 254), DLT’de *yençdi, ol qagünug yençdi* “O, kavunu ayağı altında ezdi.” Birinin ısıarak ezip, birbirine kattığı herhangi bir şeyi anlatmak için de bu sözcük kullanılır. *yençer, yençmek.*” ifadeleriyle yer alan kelime (1986, s. 435) bölge ağzlarında da “sarsmak, silkelemek, tartaklamak” anlamlarıyla saklıdır. *Derleme Sözlüğü*’nde *yenç-* kelimesinin Afyon, Denizli, Aydın, Muğla illerinde “sarsmak, silkelemek, tartaklamak” anlamlarıyla kullanımı tespit edilmiştir. (1979, s. 4244).

Sonuç

Türk dilinin uzun tarihî geçmişi boyunca oluşan lehçeleşme süreçlerinde bir taraftan yazı dilleri oluşup ölçünlüleşirken diğer taraftan çok sayıda ağız tarihî verileri bünyelerinde barındırmaya devam etmektedir. Türkiye Türkçesi ağzları içinde önemli bir yere sahip olan Denizli yöresi ağzları zengin söz varlığı içinde tarihî dönemlerde kullanılmış ve günümüzde kullanımdan düşmüş yahut anlamını kaybetmiş birçok saklantı leksik unsuru korumaya devam etmektedir. Saklantı ögeleri olarak adlandırdığımız bu sözcükler bazen deyim, atasözü gibi kalıp sözlerde, bazen de gövde hâlindeki bir kelimenin kökünde saklanarak canlılığını korumaktadır. Bölge ağzlarında *ağız, uç, bayıt-, beñil, buy-, bürgü/pürgü, kak-, kakın-, öt-, ötür-, sayın, sındı, süs-, üzüñ-, yalık, yarın, yazı, yeñil, yeñ, yenç-* kelimelerinin eski Türkçedeki anlamlarıyla varlıklarını sakladıkları tespit edilmiştir. Tespit edilen bu saklantı ögeleri dilin tarihî lehçe bağlantılarının ortaya çıkarılması açısından oldukça önemlidir.

Kaynak Kişi Listesi

- Ayşe Sağım [AS] Çal 1962 doğumlu ev hanımı. Derleme tarihi: 27.09.2024
 Cemile Göktürk (CG) 1948 doğumlu ev hanımı. Derleme tarihi: 18.08.2024
 Cennet Tutuk (CT) 1962 doğumlu ev hanımı. Derleme tarihi: 22.07.2018
 Fatma Çal (FÇ) 1938 doğumlu ev hanımı. Derleme tarihi: 22.07.2018
 Fatma Kayılan (FK) 1944 doğumlu ev hanımı. Derleme tarihi: 23.08.2024
 Gülperi Battal (GB) 1967 doğumlu ev hanımı. Derleme tarihi: 23.08.2024
 İsmail Karaca (İK) 1941 doğumlu çiftçi. Derleme tarihi: 23.07.2018
 Mehmet Aksoy (MA) 1946 doğumlu çiftçi. Derleme tarihi: 22.07.2018
 Mehmet Ali Kayılan (MAK) 1942 doğumlu çiftçi. Derleme tarihi: 22.07.2018

Meryem Yılmaz (MY) 1943 doğumlu ev hanımı. Derleme tarihi: 23.08.2024

Tezcan Kayılan (TK) Çal 1969 doğumlu ev hanımı. Derleme tarihi 20.08.2024

Kaynaklar

- Akalın, Ş. H. vd. (2023). *Türkçe sözlük*. Türk Dil Kurumu Yayınları
- Akar, A. (2018). Eski Türkçeden Oğuzcaya saklantılar. Ş. Doğan, M. S. Güneş (Ed.) *Köktürk Yazısının Okunuşunun 125. Yılında Orbun'dan Anadolu'ya Uluslararası Türkoloji Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, 1. Cilt, (ss. 25-31) Kesit Yayınları.
- Akar, A. (2019). *Düşünen Türkçe*. Ötüken Neşriyat.
- Akar, A. (2024). *Oğuzların dili eski Anadolu Türkçesine giriş*. Ötüken Neşriyat.
- Atmaca, Emine (2019) Batı Akdeniz Yörüklerinin ağızında eski Türkçe unsurlar. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 21, Sayı 1, 149-171.
- Atalay, B. (1985). *Divanü Lûgat-it-Türk tercümesi Cilt I-II-III-IV*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Aydın, M. (2007). Salmelere göre Çal Kazası (idari yapı, nüfus ve eğitim, 1883-1908). B. Topuz, R. Urhan, M. A. Gülel (Ed.) *21. yüzyıla girerken geçmişten günümüze Çal Yöresi, Baklan-Çal-Bekilli, Çal sempozyumu bildirileri*, (ss. 273-281) Çal Yöresi Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği, Yayın No: 3
- Balık, İ. (2017). *Belgeler ışığında Çal tarihi*. Çal Belediyesi Kültür Yayınları.
- Baykara, T. (1969). *Denizli tarihi ikinci kısım 1070-1429*. Fakülteler Matbaası.
- Baykara, T. (1994). Denizli. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 55-159.
- Baykara, T. (2007). *Selçuklular ve Beylikler çağında Denizli (1070-1520)*. IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Clauson, S. G. (1972). *An etymological dictionary of pre-thirteenth-century Turkish*. At The Clarendon Press
- Çolak, G. (2017). *Türkçede fosil kelimler*. Bilge Kültür Sanat Yayıncılık.
- Derleme Sözlüğü C. I-XII*. (1982). Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Dilçin, C. (2013). *Yeni tarama sözlüğü*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Dilçin, C. (2016). *Mes'ud Bin Ahmed Süheyl ü Nev-Babar inceleme-metin-sözlük*. Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Eraslan, K. (2012). *Eski Uygur Türkçesi grameri*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ergin, M. (2009). *Türk Dil Bilgisi*. Bayrak Basım Yayın Tanıtım.
- Arslan Erol, H. (2008). *Eski Türkçeden Eski Anadolu Türkçesine anlam değişimleri*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Gökçe, T. (2000). *XVI ve XVII. yüzyıllarda Lâzıkıyye (Denizli) Kazası*. Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Güneş, İ. (2018). Ahmed-i Dâi Divanı'nda eskicil öğeler. *Hikmet Akademik Edebiyat Dergisi*, Yıl 4, Sayı 8, 129-143.
- Karaağaç, G. (2013). *Dil bilimi terimleri sözlüğü*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kayılan, F. (2018). *Çal ve yöresi ağızları* (Yayın Nu. 524885) [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
- Koca, S. (2015). *Anadolu Türk Beylikleri tarihi*, Berikan Yayınevi.
- Korkmaz, Z. (1961). uçun/üçün/için vb. çekim edatlarının yapısı üzerine. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten* Cilt 9, 31-35.
- Korkmaz, Z. (2010). *Dil bilgisi terimleri sözlüğü*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Maden, S. & Demir, R. (2017). Atasözlerindeki eskicil (arkaik) unsurlar. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 5(2), 189-200.
- Ölmez, M. (2003). Çağataycadaki eskicil öğeler üzerine. İçinde *Mustafa Canpolat Armağanı* (Ata, A. & Ölmez, M., Haz.). 135-142.
- Taş, İ. (2009). *Süheyl ü Nevbahâr'da eskicil öğeler*. Palet Yayınları.

- Ünal, M. A. (2006). XVI. yüzyılda Çal yöresine ait bilgiler. *21. Yüzyıla Girerken Geçmişten Günümüze Çal Yöresi*, B. Topuz, R. Urhan, M. A. Gülel (Ed.) *Baklan-Çal-Bekilli, Çal Sempozyumu Bildirileri*, 216-224. Çal Yöresi Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği, Yayın No: 3.
- Vardar, B. (2007). *Açıklamalı dilbilim terimleri sözlüğü*. Multilingual Yabancı Dil Yayınları.